DAGBLAD VAN HET NOORDEN

19 juli 2014 , pag. 16

Het is te danken aan de wetenschappelijke inzet van raketgeleerde Wernher von Braun dat Neil Armstrong op 21 juli 1969, maandag 45 jaar geleden, als eerste mens op de maan stond. Maar voor de kennis en ruimtedroom van Von Braun zijn naar schatting 20.000 concentratiekampgevangenen omgekomen.

DE DUITSER DIE AMERIKA NAAR DE MAAN BRACHT

Von Braun (middenachter) temidden van SS-officieren.

John F Kennedy schudt de hand van Von Braun (l).

Dat er een man op de maan kwam, is het resultaat van een bittere strijd van de Russen en Amerikanen op het hoogtepunt van de Koude Oorlog. Aanvankelijk liggen de Russen voor: hun Sputnik is de eerste satelliet en Rus Yuri Gagarin is de eerste mens in de ruimte. De reputatieschade móet worden ingehaald.

Een aanzienlijk deel van de raketwetenschappers die de ruimteverkenningen van de USA mogelijk maakt, is geen Amerikaan maar Duitser. Vlak na de oorlog haalt het leger Duitsers naar Amerika om daar een raketprogramma op poten te zetten. Een soort van wetenschappelijke oorlogsbuit. Wernher von Braun, een lange blonde man met blauwe ogen en een statig postuur, is een van hen. Hij ontwerpt en geeft leiding aan het Amerikaanse raketprogramma na de Tweede wereldoorlog. De Saturn 5-raket die Neil Armstrong, Buzz Aldrin en Michael Collins naar de maan brengt is zijn geesteskind. In zijn rol bij de NASA ontmoet hij presidenten Eisenhower, Kennedy, Johnson, Nixon en Ford. Von Braun wordt het gezicht van het raketprogramma. Hij doet interviews, houdt toespraken en speelt de hoofdrol in drie Disneyfilmpjes over het ruimteprogramma. Zijn portret siert zelfs de cover van *Time Magazine* in 1958.

Wernher von Braun in 1964 op zijn kantoor, met de raketmodellen op de achtergrond.

HITLER

De op 23 maart 1912 geboren Wernher Magnus Maximilian Freiherr von Braun haalt in 1934 op de universiteit van Berlijn een doctorstitel. Hij is dan nog maar 22 jaar oud. In 1937 is Von Braun technisch directeur bij het raketcentrum in Peenemünde en vijf jaar later (1942) staat hij aan het hoofd van het V-2 raketprogramma.

De revolutionaire aard van het raketprogramma betekent dat de jonge Von Braun diverse ontmoetingen heeft met Adolf Hitler. Hij omschrijft de dictator later aan het Amerikaanse leger: „Toen ik hem in een kleinere kring ontmoette, begon ik te zien wat voor man dit was. Zijn ontstellende intellectuele capaciteiten en zijn werkelijk hypnotische invloed op zijn omgeving. Het deed iets met je op de een of andere manier.''

Dat hij slechts in de eerste instantie onder de indruk is van Hitler blijkt later: „Ik dacht: 'hier staat een nieuwe Napoleon, een nieuwe kolos die de wereld uit zijn evenwicht brengt'. Toen ik hem een jaar later weer ontmoette was er iets anders. Hij leek mij totaal van god los. Niet schatplichtig aan een hogere macht. Hij was totaal gewetenloos.''

Von Braun is lid van Hitlers partij NSDAP en hij zou later op persoonlijk verzoek van nazileider Heinrich Himmler ook lid worden van de SS. Maar Von Braun is geen ideologisch nationaal socialist. Hij is bezig met raketten en dat is alles wat hem lijkt te interesseren, tot ergernis van Himmler.

Aan het eind van de oorlog pakt de Geheime staatspolitie Von Braun op. Hij heeft zich laten ontvallen dat Duitsland de oorlog waarschijnlijk zal verliezen. Dit valt slecht bij de hogere echelons van het Derde Rijk en Von Braun belandt in de gevangenis in Stettin waar hij een paar weken vastzit. Na de oorlog zou de arrestatie worden gebruikt om aan te tonen dat Von Braun geen nazi was.

DORA

Door geallieerde bombardementen moet er een nieuwe productieplaats worden gevonden voor Von Brauns V2-raket. Het kamp ontstaat aan het eind van de oorlog in de bergen van het Duitse Nordhausen. De arbeidskrachten voor deze nieuwe ondergrondse fabriek komen uit concentratiekamp Buchenwald. De fabriek kenmerkt zich door de barre omstandigheden die zo mogelijk nog zwaarder zijn dan in Buchenwald. Werknemers moeten in de grotten op de grond slapen tot er uiteindelijk barakken werden gebouwd. Uithongering, slechte sanitaire voorzieningen, ziektes, kou en gruweldaden van de bewakers zijn aan de orde van de dag. Er vallen naar schatting twintigduizend doden bij het bouwen van de raketten van Von Braun.

Hoewel Wernher von Braun niet zelf de beslissing neemt om concentratiekampgevangenen te gebruiken, is hij er nadrukkelijk bij betrokken. Dit blijkt uit een brief die hij schrijft in november 1943 aan het ministerie van bewapening: 'U heeft ons toestemming gegeven om concentratiekampgevangenen in dienst te nemen in de fabrieken Vorwerke Schlier en Mitte. Gezien de moeilijkheidsgraad van het testproces dat hier uitgevoerd moet worden, zou de verhouding tussen Duitse specialisten en gevangenen niet minder dan 2:1 mogen worden'. Von Braun faciliteert de inzet van gevangenen. Bovendien gaat hij persoonlijk naar Buchenwald om nieuwe arbeidskrachten te werven. Dat kan eenvoudig omdat hij bevriend is met de commandant van dat kamp.

De omstandigheden lijken hem geen zorgen te baren. Hij is een aantal keren op bezoek in kamp Dora en er is geen enkel bewijs dat hij ook maar iets doet om de omstandigheden voor de gevangenen te verbeteren.

Aan het einde van de oorlog ziet Von Braun aankomen dat Duitsland de oorlog gaat verliezen. Hij verstopt 14 ton aan documenten in een verlaten mijnschacht en wacht tot hij zich over kan geven aan de Amerikanen. Na zijn perfect geregisseerde overgave wordt hij gestationeerd in Redstone, Alabama waar hij en een aantal andere Duitse wetenschappers verder gaan met hun werk aan raketten. Eerst voor het leger en daarna voor NASA. Ruim vijfentwintig jaar later staat Neil Armstrong op de maan.

HELD

Het ophemelen van de raketwetenschapper zorgt in de jaren 60 voor een tegenbeweging. Het opportunisme waarmee Amerika nazi-wetenschappers in dienst heeft genomen, is voor sommige Amerikanen een stap te ver. Voor het Amerikaanse leger was het feit dat Von Braun in de Tweede Wereldoorlog raketten ontwierp voor Hitler van ondergeschikt belang. Beide kanten ontwikkelden immers nieuw wapentuig, het hoorde erbij.

De persoonlijke geschiedenis van Von Braun is in die tijd niet openbaar en hij zelf doet er grotendeels het zwijgen toe. In interviews laat hij wel los dat hij diverse keren in de raketfabriek Mittelwerk is geweest. Daar werd zijn raket, de V2, geproduceerd. Het zijn volgens Von Braun korte bezoeken en hij vergelijkt de omstandigheden in de fabriek met die van een mijn. Pas midden jaren zestig geeft hij toe dat hij op de hoogte is van het hoge dodental in de fabriek.

Dit deel van zijn geschiedenis komt pas in 2002 goed aan het licht dankzij onderzoek van Michael Neufeld van het Smithsonian Air and Space museum in Washington.

Von Braun overlijdt op 16 juni 1977 op 65-jarige leeftijd in Virginia. De geboren Duitser blijft voor velen in Amerika tot op de dag van vandaag een held.